

Lan Việt: Hải Hê Len *Paphiopedilum helenae* Avery.

Trong buổi gặp mặt vào tháng 1 năm 1998, tiến sĩ Leonid V. Averyanov có trao cho tôi một tài liệu về cây lan nữ hài mới do các giáo sư Leonid Averyanov, Nguyễn Tiến Hiệp và Dương Đức Huyền đã tìm thấy ở Cao Bằng vào tháng 10, năm 1995.

Cây nữ hài *Paphiopedilum helenae* này thuộc giống Thạch lan (lithophytic) mọc từng bụi nhỏ mọc ở những kẽ hở của các núi đá vôi. Mỗi cây có chừng 4-5 lá, dài 6-9 cm, mặt trên xanh thẫm có viền trắng hay vàng nhạt, mặt dưới xanh nhạt. Dò hoa (inflorescence) cao từ 4-6 cm mang một hoa. Hoa to ngang chừng 4 cm, cánh hoa chính (sepal) màu vàng sáng viền trắng, cánh hoa ngang (petal) màu nâu vàng có sọc nâu đậm. Môi (lip) màu vàng nâu trông rất đẹp nhưng không thơm.

Paphiopedilum helenae
Nữ hài helen

Giáo sư Averyanov cho biết như sau:

“Một buổi chiều, sau khi tôi và các bạn đồng hành đã mất cả ngày trèo lên nhiều ngọn núi dốc, mọi người đang tính trở về. Nhưng khi thấy ngọn đồi trước mặt rất hấp dẫn, cây cối thật là lý tưởng cho tôi có cảm giác có lan mọc ở đó. Mọi người đã quá mệt mỏi không muốn đi nữa nên tôi đã leo lên một mình. Khi leo gần tới đỉnh đồi, tôi thấy ở gần mép đá có một đám hoa vàng rực rỡ. Thực là đặc biệt vì bông hoa quá lớn so với cây lan. Tôi vội chụp vài tấm ảnh, đào một vài nhánh rồi vội vã xuống đồi. Vì vợ tôi Helene Averyanova cũng có bộ tóc vàng và dáng người nhỏ nhắn như cây lan, cho nên tôi lấy tên nàng để đặt tên cho cây lan này.”

Mới đầu chỉ đọc sơ qua hoặc nhìn theo hình chụp của giáo sư Leonid Averyanov đăng trong cuốn *Slipper Orchids of Vietnam* và những hình rải rác trên Internet, người ta không mấy chú ý đến kích thước nhỏ bé của bông lan hài này.

Nhưng theo tài liệu của một bạn đọc đã gửi cho, cây lan này thực là quá nhỏ bởi vì bông hoa chỉ to bằng đầu ngón tay. Xin hãy xem hình ảnh mới chụp và các chi tiết sau đây sẽ rõ:

Chiều ngang của bông hoa đó từ đầu cánh bên này sang bên kia 3.9 phân.

Đài hoa dài 2.4 phân, rộng 1.6 phân.

Cánh hoa dài 2.4 phân, rộng 1 phân.

Môi hoa dài 2.8 phân, rộng 1.7 phân.

Lá lan 5.4 phân, rộng 1.6 phân.

Dò hoa cao 7 phân.

Paphiopedilum helenae với đồng 25 cents và *Paph. maudiae*.

Trong bản tường trình trên *Botanic Journal Leningrad* vào tháng 9, năm 1996 cũng như trong cuốn *Orchid Slipper Orchids of Vietnam* có ghi rõ địa danh là tìm thấy tại Cao Bằng, quận Trà Lĩnh, xã Quốc Toàn trên cao độ 850-900 th gần hồ Thắng Hen tại khu vực xã Thắng Hen và Lung Tào. Chỉ hơn tháng sau, bọn con buôn quốc tế đã đổ xô vào Việt nam tìm kiếm. Tệ hại hơn cả là những công ty Việt Nhật và Đài Loan thuê người vào rừng bóc nhẵn nhụi. Nhưng sau này vào những năm 1998, 1999 và 2000, Leonid Averyanov, Nguyễn Tiến Hiệp và Phan Kế Lộc đã tìm thấy trên những vách đá cheo leo tại Cao Bằng và Bắc Cạn.

Người ta cho biết rằng, bây giờ tại Việt Nam, những người chơi lan khó lòng tìm được nhưng cây lan hài như *Paph. helenae*, *Paph. hangianum* hay *Paph. emersonii*, nhưng tại Đài loan và Đức Quốc những cây lan này thấy bán đầy rẫy trên thị trường. Giá bán tùy thuộc vào cây lớn hay nhỏ từ khoảng 60\$ cho đến 200-300\$ USD một chậu có hoa. Gần đây, trên trang Web của An Tech Lab có quảng cáo bán một số lan hài trong đó có mấy cây của Việt Nam như: *Paph. tranlienianum* 40\$, *Paph. helenae*, *Paph. emersonii* 60\$, *Paph. hangianum*, *Paph. vietnamense* 90-120\$ nhưng chẳng bao lâu trang này biến mất. Người ta cũng chẳng hiểu là những cây này có hợp pháp hay không?

Tổ chức CITES nghiêm cấm việc xuất nhập cảng toàn bộ những giống nữ hài. Chính quyền Việt Nam đã lên tiếng rằng từ xưa đến nay không hề cấp giấy phép xuất cảng lan hài dù là phần hoa hay cây trồng trong ống nghiệm. Như vậy những cây lan hài VN ở Đài Loan và Đức hoàn toàn bất hợp pháp. Tuy nhiên Đài Loan không phải là một quốc gia cho nên không gia nhập CITES do đó họ không tôn trọng và không bị ràng buộc bởi quy ước này. Cũng vì vậy mà hàng tấn lan hài VN được xuất cảng lậu sang Đài Loan rồi từ đó được gửi sang Đức và các nơi.

Chúng ta sống ở Hoa Kỳ một xứ sở thượng tôn pháp luật, không nên vì một vài cây lan mà vướng vào vòng lao lý dù rằng những cây lan đó là của gia bảo của quê hương chúng ta.

Xin hãy đọc bài “Bảo Vệ Hoa Lan” và “Buôn Lậu Hoa Lan” để tránh chuyện vô tình phạm luật.

Cuối năm Mậu Tý